

N.F.S. Grundtvig "Til Læseren"

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1816 (SJ: 297)

Teksten er etableret af Kim Steen Ravn

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Kim Steen Ravn, redigeret af Jon Tafdrup og Steen Tullberg

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

|A:297

Til Læseren.

Første Hefte af Dannevirke er recenseret i Litteratur-Tidenden No. 30, og det, som Mærket viser ikke skal fordøjes, af vor islandske Sprogmeister Hr. Rask. Førstegang i mit Liv nyder jeg da nu den Lykke at have en Recensent, som har nogen Forstand paa hvad han vil bedømme, og derfor ikke vil tage sig Tingene saa let at erklære Alt hvad jeg siger for galt, paa den gyldige Grund, at jeg er gal. Synes det mig da end, som det virkelig gjør, at |A:298 Han endnu har fundet baade Sagen og mig for let, maae jeg dog let undskylde det som en naturlig Følge af den Tone man er blevet saa vant til at høre, hvor der tales om og til mig, at det sagtens maae koste Umage, ikke stundum uvilkaarlig at falde i den, og jeg, som allerede er saare glad, naar man blot vil tale lidt rolig og fornuftig med mig, vil i denne Henseende kun i Forbigaaende bede min Rec. ved Leilighed at overveie, om den Tone han imellem falder i, er passende.

Men, til Sagen! At Versene kun ere kortelig anmeldte, lover jeg min Rec. for, thi det er dog den høie Tid, at man indseer, Enhver vel har fuld Ret til at sige om et Vers behager, og hvad der støder ham,

men at Ingen, han være for Resten den klogeste og lærdeste Mand, kan bedømme et Digt, med mindre han selv er Digter. Derfor vilde jeg ogsaa ønske Rec. havde ladet være at spase med mine Kiærminder og opholde sig over de specielle Hensyn i Strøtankerne, thi jeg kan forsikkre, at disse Hensyn ere, for hvem der fatter dem, temmelig universelle, og Kiærminderne ere neppe *Strøelse*; ikke heller skulde det i al Fald støde de islandske Skjaldes Kynding at finde en Kvinde benævnet som en Blomst.

A:299 Dog, jeg vil, ligesaa lidt som min Rec., over Biting glemme Hovedsagen, som her er vore aldeles ulige Meninger om Modersmaalet, dets Oprindelse og Fortrin. Rec. er, som bekiendt, den ypperste Forfægter af den Mening, at det Sprog som endnu tales paa Island, er hele Nordens Grundsprog, hvoraf vores Dansk er opstaaet ved en *Opløsning*, og Blanding med andre Sprog. Selv har jeg enstund været af samme Mening, og det saa aldeles for Alvor, at det kiendes paa mine Bøger endnu, thi jeg sluttede ganske fornuftelig, at var vort Sprog fordærvet Islandsk, da baade kunde og burde det efterhaanden, ved igien at oplives af sin eiendommelige Aand, føres hardtad ganske tilbage, thi længe før jeg klart indsaae det, følte jeg, at et Sprog umulig kan saaledes opløses uden aandelig at døe, tabe sin Aand, og maae kunne opreises, hvis det af den igien kan oplives. Kun modnere Indsigt, saavel i Historien overhovedet som besynderlig i Sprogenes Vilkaar, samt nærmere Bekiendskab med de nordiske Sprog i deres indbyrdes Forhold, kun disse Ting have tvunget mig til at forlade en Gisning, der ved første Øiekast synes mig saa rimelig, og, uagtet jeg er villig til at lade mig overbevise, skønner jeg ikke rettere, end at hin Gisning maae, saalænge jeg kan røre Pen, faae **A:300** mig en af sine ivrigste Modstandere. Ærlig og venlig kaster jeg da herved Handsken til den islandske Dannemand, og skal, vil Gud, bryde en ublodig Landse med ham til Dannekvindens Ære, hvorved jeg tør haabe, at Spørgsmaalet skal nærme sig sin Afgiørelse; thi jeg tør haabe han ei vil afslaae Kampen, fordi han i mange Dele af Sprogkyndigheden er min Mester, da han dog for Øieblikket neppe har nogen bedre for sin Haand, og det jo desuden slet ikke er en Æressag imellem os, men et saare vigtigt historisk Spørgsmaal, der skal afgiøres. Denne Betragtning maa ogsaa forbyde os paa nogen Maade at betjene os af den personlige Overvægt, vi hver paa sin Maade kunde have, men meget mere hjælpes ad, da det kun var en daarlig Ære, og en endnu daarligere Fortjeneste, om nogen af os kunde medvirke til at befæste en Vildfarelse, der dog engang maatte opdages og oprykkes som en Skreppe og Skarntyde paa Videnskabernes Mark. At nu Rummet *her* er alt for snevert til at svinge Landser, seer man let, ja jeg stævner endog udtrykkelig med forbeholden Frist, thi deels er den Kamp ei at løbe til, naar den skal have noget at betyde, deels har det ingen Hast, da det endnu er saa tidlig paa Morgen, at man neppe endnu

finder Dannekvinden oppe, og, som sagt, det er for |A:301hendes, ikke for vor egen Skyld, vi ville kiæmpe; og endelig har jeg i Mellemrummet lidt at bestille, som først skulde gøres, og Giebt er ikke glemt. Da det imidlertid lader til at min Rec anseer Sagen for afgjort og mener, at min Overbeviisning om Modersmaalet er kun en løs Grille, eller fix Idee, som i Grunden kommer ud paa Eet, finder jeg det passende og i visse Maader Pligt, foreløbig at gjøre nogle Bemærkninger, som jeg haaber skal for ham bevise, at er han end Seieren vis, er den dog endnu ikke vundet, og at altsaa Kampen fra den Side er ikke overflødig.

Rec. indrømmer, at det danske Sprog nu har en eiendommelig Character, altsaa en *Aand* der hverken er tydsk eller islandsk, og det skal da godtgøres at det er en historisk Mulighed, hvad jeg anseer for en Umulighed, at et Sprog saaledes kan tabe sin *Aand* og faae en anden igjen; thi da maatte Sprogets *Aand* have tilintetgjort sig selv, og derpaa omskabt sig.

Rec. mener, hans Sætning er noksom beviist derved, at vi læse Islandsk paa vore Runestene, og kan ikke, uden Islandsk fyldestgjørende forklare nogen Paragraph i vore ældste Love, men det er en meget overilet Slutning, thi forholdt det sig nu ogsaa aldeles saa, skulde det dog først bevises, at Folkets |A:302Tungemaal virkelig var det samme som Steen og Lov-Sproget, thi ellers maatte han ligesaavel af latinske Gravskrifter og Kongebreve kunne bevise at Folket talte Latin. Det maatte længe nok være en uopløselig historisk Knude, hvi man ristede og skrev paa et andet Sprog, det vilde ligelidt være tilladt at overhugge den og da mene, at Knuden om Sprogets Forvandling som slet ikke berørdes, derved var opløst. Men, hertil kommer endnu, at medens jeg lader Runestene, der i ingen Henseende ere lette at løbe med, staae ved deres Værd, maae jeg anmærke, at Historien har fritaget mig for det Beviis at de gamle danske Love kunde forstaaes uden Islandsk, thi det er unægteligt, at man uden det forstod dem i det 15de og 16de Aarhundrede, paa enkelte Ord nær, som man ganske rigtig misforstod til Tegn paa at man ikke kunde Islandsk.

Rec. anseer de mange Ord i Dansken, der ere nær beslægtede med tydske eller islandske som gyldige Beviser for, at Dansken er opstaaet ved en Blanding af benævnde Sprog, men han vil lettelig indrømme, at forsaavidt Ordenes Indførsel ikke er beviislig, kan man ligesaagodt vende Tingen om, og sige at Tydskere og Islænderne har laant dem af Dansken, uden at nogen af Paastandene beviser det allermindste, undtagen hvad vi ere fuldelig enige om, |A:303at der stedse har været et nært Slægtskab og stærk Vexelvirkning mellem Sprogene.

Derimod tør jeg paastaae, at der ere mange ældgamle Ord i Dansken hvortil man ingen lignende finder enten i Tydsk eller Islandsk, hvilket dog ingenlunde maatte være Tilfældet, naar hiin

Gisning skulde agtes for en afgjort Sag.

Fremdeles tør jeg paastaae, at der er mange af de ældgamle danske Ord der i Lyd have stor Lighed med tydske eller islandske, som dog har enten aldeles forskiellig, eller kun saadan beslægtet Bemærkelse som man er vant til at finde i beslægtede Sprog, hvilket modsiger Gisningen.

Videre tør jeg paastaae, at den beviislige Forandring der har havt Sted i vort Tungemaal i de sidste 300 Aar, netop den Tid, da fremmede Sprog giennem Skrift har kunnet virke derpaa, er langt fra at stadfæste men modsiger ligefrem den angivne Forvandling, at saaledes, blot for Exempels Skyld, Vocalen Y er i den Tid i Bøger og de Fornemmeres Mund forandret i flere Ord til U istedenfor at hin Gisning forudsætter det modsatte: yd, ud, Bryd, Brud, Hyvl, Hjul o. s. v.

Ydermere tør jeg paastaae, at Ordføining, Vendinger, Ordsprog og Talemaader, det hvori et Sprog udtrykker sin Aand, beviser, saa langt vi kan gaae **A:304** historisk tilbage, en saa stor Forskiel, at al Rimelighed for Sprogenes Eenhed bortfalder, og det er i den Henseende et høist mærkeligt Udbytte man vinder ved at giennemgaae Peder Laales danske Ordsprog og sammenligne dem med islandske, som vi vel ikke have saaledes samlede, men dog nok af, til at see de, for det meste holder paa begge Sider op at være gangbare Ordsprog, naar de ordret oversættes, hvilket aldrig kunde været Tilfældet, naar Sprogene havde været eet.

Endelig tør jeg paastaae det er aldeles umuligt at to Folk der giennem et Aartusinde sees fra en vid Afstand at have nærmet sig hinanden i Aand og Sprog, uden endnu nogensinde at være blevne eet, skulde nogensinde før som Folk have været eens i Sprog, altsaa ogsaa i Aand, thi, som sagt, den samme Aand maatte da i sig have to hinanden modsigende og ophævende Retninger, hvilket er umuligt.

I Øvrigt seer man let, at jeg i denne Tvist har en naturlig Fordeel paa min Side, hvilken jeg ikke kan opgive, thi naar man forefinder to saa forskiellige Sprog som Dansk og Islandsk, da er det rimeligst at de altid have været forskiellige, den som paastaaer dette er ingenlunde forbunden til at forklare alle de Enkeltheder der kunde synes at hentyde paa en tidligere Eenhed, men den som paastaaer en **A:305** saadan, er forbunden til, fyldestgiørende at forklare Alt hvad der synes at modsige hans Paastand, og kan han ikke det, bliver Tingen fra hans Side uafgjort, og Rimeligheden paa dens Side der har Sprogenes store, unægtelige Forskiel giennem Aarhundreder for sig. Lader nu desuden, som jeg troer, Indvendingerne mod den bestandige Forskiel, sig langt nemmere opløse end Sprogets majestætiske Indvending mod sin Opløsning og Vanart, da er det ligefrem, at hine Indvendinger tabe al deres Styrke, om de end enstund maae vente paa det Lys der skal opklare Skyggen hvormed Oldtids Bjerge omringe dem.

Saameget vilde jeg sige for at forberede min Rec. paa den Modsigelse der fra min Side vil møde ham, og tvivler ingenlunde paa, at han vil optage det i samme gode Mening og afhandle Spørgsmaalet med mig paa en Maade der anstaaer Sønner af Danne-Kvinden, der begge har traadt deres første Børneskoe, elske den fælles Moder og hendes Tungemaal, og findes under megen anden Uenighed besjælede af fælles Attraae efter, at lade de gamle Dage oplyse baade sig selv og de nærværende, lade dem tale med deres egne Tunger, hvilke de saa end have været og derved give den visse Beskeed om deres Vilkaar, ingen kan give i deres Sted.

A:306I Henseende til de enkelte Ord i Riimkrøniken som Rec. giver en anden Forklaring over end jeg, vil jeg kun anmærke at han vist har Ret med *Vand* ∴ det danske Vaand, om *Tige* og *halle* er jeg ikke ganske overbevist, og mod alle Forandringer i Læsningen som ei ere aldeles nødvendige nedlægger jeg Paastand, ligesom imod Skilsmissen mellem Hjerneskal og Pandeskal, der upaatvivlelig hænge sammen i Sproget som i Legemet, hvorfor man og endnu paa godt Dansk vel ikke giver, men dog siger baade et Knæps og en Taar paa *Skallen*.

For Mindelsen om Aukathor takker jeg og skal forbedre mig; *klunget* lader jeg staae og *nedforet* vil jeg forsvare, men ingenlunde *Forsvar* i den paaankede Periode, der ved Sætterens eller min Forseelse har anmasset sig *Giensvars* Plads; min Modsætning til det attende Aarhundrede kan jeg ikke fortie, min Klynken er der Maade med, hvad der duer til at staae skal jeg vist aldrig lægge an paa at undertrykke, og af mit ganske Hjerte istemmer jeg med Rec.:

Christ signe hver god Dannesvend,
Som baade med Mand og Hand
Uden Skrømt og Tant med Flid og Tro
Vil tjene sit Fædreneland!
